

13. ЧАСТИЦИ

13.1. ДЕФИНИЦИЯ

Частиците са много разнородна група, съставена предимно от думи, които не могат да се класифицират към останалите девет части на речта, или от други, които в по-стари граматика са причислявани към наречията или предлозите. В настоящата граматика признахме възможността на наречията да поясняват цели изречения (виж 10.1), с което броят на частиците донякъде се намалява.

Според значението им можем да поделим частиците на следните подвидове: частици за потвърждение или отрицание, въпросителни частици и други частици.

13.2. ЧАСТИЦИ ЗА ПОТВЪРЖДЕНИЕ ИЛИ ОТРИЦАНИЕ

За **потвърждение**, съответно за **отрицание**, служат частиците *da*, съответно *ne*. Втората има една и съща форма и когато се употребява самостоятелно (напр. *Hvala, ne* (Не, благодаря), при отговор на покана), и когато служи за образуване на отрицателна форма при глаголите (напр. *Ne pušim* (Не пуша)).

13.3. ВЪПРОСИТЕЛНИ ЧАСТИЦИ

Частицата *li*

За образуване на въпросителни изречения служи частицата

li, поставена след глагола (*Mogu li da uđem?* (Мога ли да вляза?)) или пред него, в съчетанието *da li* (*Da li mogu da uđem?* (Мога ли да вляза?)). След въпросителна дума означава неизвестност, напр.:

Koliku li platu ima ministar? (Каква ли заплата има министърът?) (= *Pitam se koliku platu ima...* (Питам се каква заплата има...))
Gde li sam ostavio ključeve? (Къде ли съм оставил ключовете?)

Частицата *zar*

Въпросителната частица *zar* изразява учудване (*Zar je već podne?* (Нима вече е обед?)), служи за въпроси, на които се очаква отрицателен отговор (*Zar želiš da nastradaš?* (Да не искаш да пострадаш?)), съответно утвърдителен отговор, ако въпросът е с отрицателна форма (*Zar nisam lep?* (Не съм ли хубав?)).

13.4. ДРУГИ ЧАСТИЦИ

Nek(a)

Частицата *nek(a)* с глагол в 3 лице единствено или множествено число изразява желание (*Neka nam nova godina bude srećnija* (Нека Новата година ни донесе повече късмет)), съответно служи за еквивалент на императив в трето лице (виж 9.5.1).

Evo, eto, eno

13.4.1. За посочване, респективно за привличане на вниманието, служат частиците *evo, eto, eno* (ето). Те образуват система, свързана с близост до първо, второ или трето лице, аналогична на онази, която видяхме при

показателните местоимения (7.3) и при наречията (10.4.1). Съществителното или местоимението след тях обикновено е в генитив. Примери:

Evo me, stigao sam. (Ето ме, пристигнах)
Eto šta si uradio. (Ето какво направи)
Eno tvog auta, tamo na kraju parkinga. (Ето колата ти, там, на края на паркинга)

Ma, god, bilo, makar

13.4.2. Значение на неограниченост на избора или на отстъпка имат частиците, които видяхме в съчетание с местоимения (7.6.4) или с наречия: пред местоимението или наречието се поставя *ma* (*ma koji* (който и да е), *ma gde* (където и да е)), след местоимението, съответно след наречието *god* (*koji god* (който и да е), *kako god* (както и да е)), и в двете позиции *bilo* (*bilo kakav* = *kakav bilo* (какъвто и да било), *bilo kako* = *kako bilo* (както и да било)). Такова значение може да има и *makar* (*makar koji* (който и да е), *makar kako* (както и да е)), освен че е и съюз за отстъпване, в изречения като *Ne povlačim se makar me ubili* (Не се оттеглям, ако ще и да ме убият).

Частици, сродни с наречия

13.4.3. Различни видове отношение към действието, потвърждение, изтъкване, неизвестност, съмнение, противопоставяне и т.н. се изразяват от частици, сродни с наречия, каквито са *baš*, *upravo*, *taman* (тъкмо, точно, именно) (напр. *Baš sam tebe tražio* (Точно теб търсех)), *možda*, *valjda* (може би, вероятно) (напр. *Možda se varam* (Може би се лъжа)), *ipak* (все пак), *međutim* (впрочем, обаче), *doduše* (наистина, действително) (за отстъпване, напр. *Ipak se okreće* (Все пак се върти) = итал. *Eppur si muove*), *čak* (чак; дори), *štaviše* (нещо повече) (напр. *Poreo*

se čak na Himalaje (Изкачи се чак на Хималаите); *Nije hladno, štaviše vruće mi je* (Не е студено, нешто повече – горещо ми е)), *bar* или *barem* (поне) (напр. *Trebaće ti bar pola sata hoda* (Ще ти е необходимо поне половин час ходене)), *ionako* (така и така) (напр. *Ne smeta što je rasprodato, ionako nemam para* (Не пречи, че е разпродадено, така и така нямам пари)), *zbilja* (основното значение е 'zaista' (действително, наистина), но по-често се използва за въвеждане на нова тема, напр. *Zbilja, šta je bilo s tvojom diplomom?* (Всъщност, какво стана с твоята диплома?)), *naime* (именно) (за по-подробно обяснение на казано преди това, напр.: *Lekove treba uzimati uz jelo. Naime, lekari kažu...* и т.н. (Лекарствата трябва да се вземат по време на хранене. С други думи, лекарите казват...)) *uostalom* (впрочем), *najzad* (най-после, най-сетне) и други.

Частици за изразяване на емоции

13.4.4. Подобни на междуметия, емоционално оцветени, са частиците *ama*, *ta* (преди всичко във функция на емфатично обръщение, напр. *Ama čoveče, slušaj me!* (Ама, човече, слушай ме!) *Ta vi se šalite!* (Ама вие се шегувате!)), *ma* (най-често в израза *Ma nemoj[te]?* (А стига, бе! (Какви ги приказваш)), който означава изненада, а още по-често иронично съмнение), *ala* (за възхищение, напр. *Ala je lepa ova bašta!* (Ех че е красива тази градина!)), *pa*, с повече значения: учудване, негодувание (*Pa zar sam ja za to kriv?* (Че аз ли съм виновен за това?) *Pa dokle ti misliš da čekamo?* (Та докога мислиш да чакаме?)), енергично потвърждение (*Pa naravno!* (Ами разбира се!)), отстъпване (*Pa dobro, neka bude po tvome* (Абе добре, нека бъде по твоята)), нерешителност, обърканост (в отговори на въпроси: - *Kako si roserao košulju?* - *Pa... ne znam* (Как си скъса ризата? - Ами... не знам)) и други. За съюза *pa* виж

12.3.5 по-горе.

13.4.5. Към частиците могат да се причислят и **„патериците“** (паразитните думи, *бел. прев.*) - думи, чиято функция е да запълнят паузите в речта. Най-честа е *ovaj* (...такова...) (от показателно местоимение, но винаги в тази форма), напр.:

Hteo sam, ovaj, da pitam da li je danas, ovaj,
bilo nekih poruka za mene... (Исках, такава,
да питам имаше ли днес, такава, някакви
съобщения за мен...)

По подобен начин се употребяват и някои глаголни форми, напр. *znaš* (знаеш), *znači* (значи), *kaže* (казва) (при преразказ на чужда реч) и други.

